

Beata GAŁEK

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach¹

Wydział Nauk Społecznych

beata.galek@uph.edu.pl

ORCID 0000-0002-6923-7036

<https://doi.org/10.34739/dsd.2019.02.06>

NATO JAKO CEL ROSYJSKIEJ AKTYWNOŚCI W ŚRODOWISKU INFORMACYJNYM PAŃSTW BAŁTYCKICH

ABSTRAKT: Rosja definiuje relacje z Sojuszem Północnoatlantyckim (NATO) w kategoriach strategicznej rywalizacji i walki o wpływy. Realizuje swoje cele za pomocą zróżnicowanych metod i narzędzi, dobierając, stosowną ich kombinację, w zależności dla jakich podmiotów są dedykowane. Niniejszy artykuł stanowi próbę syntetycznego omówienia aktywności Federacji Rosyjskiej w przestrzeni informacyjnej państw bałtyckich, zorientowanej na Sojusz Północnoatlantycki, określenia jej uwarunkowań, mechanizmów, a także kluczowych narracji. Autorka uwzględnienia fakt, że stosunek do NATO jest elementem globalnej strategii Rosji, zmierzającej do rewizji ładu międzynarodowego w kierunku, który gwarantowałby powrót do należnej jej pozycji w kształtującym się nowym porządku.

SŁOWA KLUCZOWE: Sojusz Północnoatlantycki, Rosja, środowisko informacyjne, państwa bałtyckie

NATO AS A TARGET OF ACTIVITY IN THE INFORMATION ENVIROMENT OF THE BALTIC STATES

ABSTRACT: Russia defines relations with The North Atlantic Treaty Organization (NATO) in the category of strategic competition and struggle for influence. It realizes its goals through various methods and tools, choosing the right combination of them, depending on the entities to which they are dedicated. This article is an attempt to synthetically discuss the activity of the Russian Federation in the information environment of the Baltic States, oriented to the North Atlantic Alliance (NATO), determining its conditions, mechanisms and key narratives. The author considers the fact that the attitude towards NATO is part of Russia's global strategy, which aims to revise the international order in a direction that would guarantee a return to its rightful position in the emerging new order.

KEYWORDS: The North Atlantic Treaty Organization, Russia, information environment, Baltic States

¹ Siedlce University of Natural Sciences and Humanities; Poland.

WPROWADZENIE

Gen. Curtis Scaparrotti były naczelny dowódca sił NATO w Europie² 5 marca 2019 roku, w Senacie USA mówi: „Rewizjonistyczna Rosja jest głównym zagrożeniem dla stabilności euroatlantyckiej sfery bezpieczeństwa”³. Składając zeznanie przed senacką komisją ds. sił zbrojnych, dodał jeszcze, że: „Biorąc pod uwagę demonstrowaną przez Moskwę gotowość do łamania prawa międzynarodowego i prawnie wiążących traktatów oraz do wywierania szkodliwego wpływu, Rosja zagraża żywotnym interesom Stanów Zjednoczonych, jakim jest utrzymanie Europy w całości, wolnej i w pokoju”. Kilkanaście dni wcześniej, w Parlamencie Europejskim, zastępca naczelnego dowódcy połączonych sił zbrojnych NATO w Europie gen. James R. Everard również podkreśla, że aneksja Krymu przez Rosję i fundamentalnie zmieniły euroatlantyckie środowisko bezpieczeństwa, a „Sojusz Północnoatlantycki ma obecnie jednego państwowego konkurenta – Rosję”.

Nie ma wątpliwości, że Rosja również definiuje relacje z Sojuszem w kategoriach strategicznej rywalizacji i walki o wpływy. Realizuje swoje cele za pomocą zróżnicowanych metod i narzędzi, dobierając, stosowną ich kombinację, w zależności dla jakich podmiotów są dedykowane. Projektowane strategie z jednej strony kierowane są do państw byłego Związku Radzieckiego i są skoncentrowane na utrzymaniu *status quo* w strefie wpływów Rosji. Swoistego obszaru postradzieckiego opartego na uzależnianiu ekonomicznym, kulturowym, energetycznym i militarnym przy jednoczesnym marginalizowaniu wpływów zachodnich instytucji tj. Unia Europejska i NATO⁴. Drugi front działań to szeroko pojęty Zachód, jego wartości, na którym strategicznym celem jest podważenie wspólnoty wartości, jedności i więzi transatlantyckich.

Niniejszy artykuł stanowi próbę syntetycznego omówienia aktywności Federacji Rosyjskiej w przestrzeni informacyjnej państw bałtyckich, zorientowanej na Sojusz Północnoatlantycki (NATO), określenia jej uwarunkowań, mechanizmów, a także kluczowych narracji. Z uwzględnieniem faktu, że stosunek do NATO jest elementem globalnej strategii Rosji, zmierzającej do rewizji ładu międzynarodowego w kierunku, który gwarantowałby powrót do należytej jej pozycji w kształtującym się nowym porządku.

Wielu badaczy podejmuje dziś problematykę konfrontacji między Rosją i Zachodem. Poszukuje się parametrów i wektorów tej rywalizacji. Popularność zdobywają poglądy o zorganizowanej kampanii mającej na celu dezintegrację wspólnoty wartości kojarzonych z szeroko pojętym Zachodem. Mark Galeotti nie ma wątpliwości, że Zachód stoi w obliczu wielosektorowej kampanii informacyjnej, a na celowników jest UE i NATO⁵. Jolanta Darczewska prezentuje pogląd, że Rosjanie stosują kombinacje narzędzi, mających zapewnić

² Od maja 2019 roku funkcję naczelnego dowódcy sił NATO w Europie pełni gen. Tod D. Wolters.

³ Gen. Scaparrotti rekomendował wówczas zwiększenie liczby amerykańskich żołnierzy oraz okrętów zaangażowanych w Europie.

⁴ A. Włodkowska-Bagan, *Kultura strategiczna Rosji*, „Sprawy Międzynarodowe” 2017, nr 3, s. 36–47. A. Włodkowska-Bagan, Polityka Rosji na obszarze poradzieckim, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2017, t. 14, nr 3. Szerzej vide: M. Kaszuba, *W uścisku Moskwy. Obszar poradziecki*, Warszawa 2017.

⁵ Vide: M. Galeotti, *Russian Political Warfare: moving beyond the hybrid*, London 2019.

im możliwość realizowania swoich interesów tzw. środki aktywne⁶ (*aktivniye meropriyatiya*)⁷. Robert Kupiecki i Marek Menkiszak również podkreślają, że po aneksji Krymu, która stanowiła jawne pogwałcenie zasad prawa międzynarodowego, Rosja weszła na poziom pełnowymiarowej konfrontacji informacyjnej z Zachodem, połączonej z prowokacyjnym zachowaniem wojskowym u granic (lądowych, powietrznych i morskich) NATO⁸. Keir Giles pisze, że „Rosja stworzyła wysoce rozwinięty arsenał wojny informacyjnej”⁹. Niewątpliwie słowa gen. dyw. Iwana Worobiewa i płk. Walerija Kisielowa „*informacje to kolejny rodzaj broni*” odzwierciedlają rosyjskie podejście do tzw. uzbrojenia informacji¹⁰ i warto jest pamiętać, że Rosja ma długą historię wykorzystywania informacji jako broni – zarówno w kontekście mobilizacji własnej ludności¹¹, jak i demonizacji obcych mocarstw¹².

WYMIAR NORMATYWNY ROSYJSKIEJ OBECNOŚCI W ŚRODOWISKU INFORMACYJNYM

Rosyjskie dokumenty strategiczne potwierdzają znaczenie wymiaru informacyjnego rywalizacji międzynarodowej. Zaostrzenie tonu obserwujemy od 12 maja 2009 r., kiedy to przyjęto Strategię Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej do 2020 r. Wyraźnie wskazuje ona na NATO, jako potencjalnego przeciwnika¹³. Doktryna wojskowa Federacji Rosyjskiej, zatwierdzona 5 lutego 2010 r., przez prezydenta Dmitrija Miedwiediewa również rezygnuje z dotychczasowych ogólnikowych sformułowań i jednoznacznie stwierdza, że głównym, zewnętrznym niebezpieczeństwem wojennym jest „dążenie do przyznania siłom Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO) globalnych funkcji, realizowanych z naruszeniem norm prawa międzynarodowego oraz przybliżenie infrastruktury wojskowej państw członkowskich do granic Federacji Rosyjskiej”¹⁴.

⁶ С. Абрамс, *Больше, чем пропаганда: активные советские мероприятия в путинской России*, <http://connections-qj.org/ru/article/bolshe-chem-propaganda-aktivnye-sovetskie-meropriyatiya-v-putinskoy-rossii> (9.11.2019).

⁷ Korzenie hybrydowych metod stosowanych przez Rosję sięgają czasów ZSRR, chociaż to określenie jest bardziej współczesne. „Aktywne środki”, jak wtedy nazywano metody hybrydowe, takie jak szerzenie dezinformacji oraz tworzenie fasadowych organizacji na Zachodzie, były integralną częścią radzieckiej polityki. Obecnie niektóre z rosyjskich taktyk są zadziwiająco podobne, ale współczesne środowisko informacyjne sprawia, że ich stosowanie jest zarazem bardziej efektywne, jak i złożone. Szerzej J. Darczewska, *Środki aktywne jako rosyjska agresja hybrydowa w retrospekcji. Wybrane problemy*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 18/18, s. 40-67.

⁸ R. Kupiecki, M. Menkiszak, *Stosunki NATO – Federacja Rosyjska w świetle dokumentów*, Warszawa 2018, s. 492–500 i 551–556.

⁹ Vide: K. Giles, *Moscow Rules: What Drives Russia to Confront the West*, “Insights: Critical Thinking on International Affairs” 2018; K. Giles, *Handbook of Russian Information Warfare*, Fellow Monograph Research Division NATO Defense College, nr 9, Rome, November 2016.

¹⁰ Vide: I. Vorobyov, V. Kiseljov, *Russian Military Theory: Past and Present*. “Military Thought” 2013 (3).

¹¹ P. Kenez. *The birth of the propaganda state: Soviet methods of mass mobilization, 1917-1929*, Cambridge University Press 1995, s. 464-465.

¹² D.M. Glantz. *Surprise and Maskirovka in Contemporary War. Soviet Army Studies Office*, Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth KS 1988, <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/> (7.12.2019).

¹³ Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html> (1.12.2019).

¹⁴ Wojennaja Doktrina Rossjskoj Fiedieracii, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461 (2.12.2019).

Kolejne redakcje doktryny stanowią potwierdzenie rosyjskiego postrzegania i oceny działań Sojuszu, które uznaje się za jednoznacznie sprzeczne z interesami Rosji. W Doktrynie Wojennej Federacji Rosyjskiej z 25 grudnia 2014 r., zatwierdzonej przez Władimira Putina, znajdujemy zapis niepozostawiający złudzeń. Zgodnie z jej brzmieniem to wzmacnianie potencjału militarnego NATO i przybliżanie infrastruktury Sojuszu do granic Rosji stanowi najważniejsze zagrożenie bezpieczeństwa zewnętrznego Federacji¹⁵.

Analizując normatywny aspekt aktywności Rosji w środowisku informacyjnym należy odnieść się do *Doktryny bezpieczeństwa informacyjnego Federacji Rosyjskiej* z 9 września 2000 r.¹⁶, która podkreśla rolę sfery informacyjnej jako czynnika aktywnie wpływającego na rosyjskie społeczeństwo informacyjne, kreującego nowy porządek społeczny.

Również *Koncepcja działalności Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej w przestrzeni informacyjnej* z 2011 r.¹⁷ utożsamia przestrzeń informacyjną z cyberprzestrzenią i traktuje ją jako przestrzeń walki zbrojnej z użyciem broni informacyjnej, stanowiącą wyzwanie (szanse i zagrożenia) w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa. Omawiana wyżej *Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej* z 2014 r.¹⁸ podkreśla przesunięcie zagrożeń i ryzyka wojny w przestrzeń informacyjną i wewnętrzną FR (p. 11)¹⁹. A Punkt 21 *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej* z dnia 31 grudnia 2015 r. wydaje się być dobitnym potwierdzeniem percepcji Kremla w zakresie znaczenia instrumentów informacyjnych we współczesnym środowisku bezpieczeństwa. Dostrzeżono, że coraz większy wpływ na charakter sytuacji międzynarodowej wywiera intensyfikacja rywalizacji w globalnej przestrzeni informacyjnej, spowodowanej dążeniem niektórych państw do wykorzystywania technologii informacyjnych i komunikacyjnych do osiągania celów geopolitycznych, między innymi poprzez manipulowanie świadomością społeczną i fałszowanie historii.

USTALENIA TERMINOLOGICZNE

W tym miejscu warto odnieść się do pojęcia walki informacyjnej. Próba dokonania rozstrzygnięć terminologicznych napotyka na problem braku jednolitości definicyjnej. Obok pojęcia walki informacyjnej pojawia się, jak wspomiano wyżej, wojna informacyjna i dalej cyberwojna, netwojnę. Pojęcie walki informacyjnej wydaje się najbardziej precyzyjnie oddawać istotę zjawiska w kontekście przedmiotu badań. Leopold Ciborowski

¹⁵ Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej z 25 grudnia 2014 r. wprowadza nowe pojęcia w dziedzinie bezpieczeństwa, uwzględnia nowe zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne, rozstawia akcenty w kwestiach dotyczących sojuszników zagranicznych. Военная доктрина Российской Федерации, <http://www.scrf.gov.ru/documents/18/129.html>.

¹⁶ Доктрина информационной безопасности Российской Федерации, <http://www.scrf.gov.ru/documents/5.html> (5.12.2019).

¹⁷ Концептуальные взгляды на деятельность Вооруженных Сил Российской Федерации в информационном пространстве, <http://ens.mil.ru/science/publications/more.htm?id=10845074@cmsArticle> (1.12.2019).

¹⁸ Военная доктрина Российской Федерации, <http://www.scrf.gov.ru/documents/18/129.html> (dostęp: 10.10.2019).

¹⁹ R. Białoskórski, *Cyberprzestrzenny wymiar polityki bezpieczeństwa i obrony Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Polska - Rosja. Polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Kontynuacja i zmiana*, red. M. Kaszuba, M. Minkina, Siedlce 2016, s.13-30.

uznaje termin walki informacyjnej za kompleksowe ujęcie problemu. Przedmiotem walki informacyjnej są stany i rzeczy, które można rejestrować i postrzegać przy pomocy ludzkich zmysłów oraz urządzeń technicznych²⁰. Za Ryszardem Szpyrą można wskazać istotną rolę następujących elementów: dążenia do osiągnięcia przewagi informacyjnej, negatywnego oddziaływania na systemy informacyjno-sterujące i ich otoczenie, działań opartych na ataku i obronie w odniesieniu do zasobów informacyjnych, infrastruktury oraz systemów²¹. Walka informacyjna stanowi kategorię tzw. miękkiej wojny (*soft war*), której celem jest manipulowanie stroną przeciwną, bądź też własnym społeczeństwem, tak aby osiągnąć przewagę informacyjną²². Walka informacyjna w rosyjskiej doktrynie realizowana jest w dwóch zakresach: szerszym (jako samodzielny rodzaj walki) oraz węższym (jako element wsparcia działań zbrojnych). Łączy je założenie, że walka informacyjna pozwala rozwiązywać stare problemy polityczno-wojskowe za pomocą nowych instrumentów. Cel strategiczny też się nie zmienił i dla Rosji, która stosuje geopolityczny paradygmat, mieści się w wymiarze rywalizacji ze Stanami Zjednoczonymi, a w aspekcie militarnym z NATO²³.

Można jednak zauważyć, że intencje Rosji w relacjach z NATO były funkcją jej potęgi, co znalazło odbicie w podejściu – im więcej siły, tym więcej aktywności o asertywnym charakterze i w oparciu o geopolityczne imperatywy. Tym, co sprzyjało realizacji rosyjskich interesów była rewolucja technologiczna, która w sposób szczególnie dotknęła środowiska informacyjnego. Nowe technologie, przede wszystkim internet zwiększyły skuteczność instrumentów oddziaływania, które Rosja z powodzeniem stosowała podczas i przed zimną wojną²⁴.

MECHANIZM ROSYJSKIEJ INFOOFENSYWY

Mechanizm działania Rosji odsłania Marcel Van Herpen, który opisuje, w jaki sposób Rosja rozmieszcza kontrolowane przez państwo serwisy informacyjne, w celu rozpowszechniania prorosyjskich narracji na różnych rynkach medialnych za granicą²⁵. Jānis Bērziņš twierdzi, że rosyjski pogląd na współczesną wojnę oparty jest na założeniu, że głównym polem bitew jest umysł, a istotą wojny nowej generacji będą dominowane psychologicznym wymiarem wojny²⁶. Podobnie Rod Thornton potwierdza orientację Rosji na infosferę i twierdzi, że rosyjskie wojsko przyjęło strategię właściwą dla asymetrycznej wojny, na mocy której Moskwa może

²⁰ L. Ciborowski, *Walka informacyjna*, Toruń 1999, s. 34-37.

²¹ R. Szpyra, *Militarne operacje informacyjne*, Warszawa 2003, s. 97-99.

²² Ibidem, s. 185.

²³ J. Darczewska, *Diabeł tkwi w szczegółach. Wojna informacyjna w świetle doktryny wojennej Rosji*, „Punkt widzenia”, nr 50, maj 2015, s. 9-33.

²⁴ *Active Measures: A Report on the Substance and Process of Anti-U.S. Disinformation and Propaganda Campaigns* August 1986, <http://insidethecoldwar.org/sites/default/files/documents.pdf> (12.10.2019); Vide: W. Mitrochin, *KGB Lexicon: The Soviet Intelligence Officer's Handbook*, London 2002.; J. Darczewska, *Środki aktywne jako rosyjska agresja hybrydowa w retrospekcji. Wybrane problemy*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, nr 18 (10) 2018.

²⁵ Vide: M. Van Herpen, *Putin's Propaganda Machine Soft Power and Russian Foreign Policy*, Lanham 2015.

²⁶ J. Bērziņš, *Russia's new generation warfare in Ukraine: implications for latvian defense policy*, Policy Paper no 02, April 2014, s. 5.

narzucić swoją wolę wobec innych państw bez użycia siły kinetycznej. U podstaw takiej postawy leży podejście, że niektóre konflikty można wygrać bez konieczności przejścia do fazy bezpośredniej konfrontacji tj. w sferze mentalnej, atakując morale Zachodu²⁷.

Ten sposób myślenia o rosyjskiej percepcji współczesnego środowiska bezpieczeństwa wpisuje się w koncepcję wojny nowej generacji, której zarys został po raz pierwszy przedstawiony 25 stycznia 2013r. przez generała armii Walerija Gierasimowa, szefa Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych FR, który mówił, o rezygnacji z klasycznego paradygmatu wojny na rzecz stosowania „strategii działań pośrednich” (ros. *стратегия непрямых действий*), opartych na instrumentach niemilitarnych (ros. *невоенные средства*) o charakterze politycznym, ekonomicznym, informacyjnym i humanitarnym²⁸. W tym duchu podjęta została decyzja Rosji o utworzeniu wojsk do operacji informacyjnych (informacyjny Specnaz), o czym poinformowano w lutym 2017 r.²⁹.

Uwzględniając kontekst doktrynalny i działania instytucjonalne uprawnione wydaje się twierdzenie, że Rosjanie umieścili ideę realizacji swoich interesów politycznych i militarnych poprzez wywieranie wpływu w centrum planowania operacyjnego z wykorzystaniem wszelkich dostępnych instrumentów.

Infoofensywa jest zorientowana i odpowiednio programowana dla konkretnego odbiorcy. Wyraźnie rysują się kierunki, zróżnicowana intensywność i celowane narracje. Czynnikiem decydującym jest znaczenie państwa, regionu, zgodnie z geopolitycznym paradygmatem. W tym kontekście przedmiotem szczególnego zainteresowania są państwa bałtyckie. Od początku XXI wieku było jasne, że reżim rosyjski sprzeciwia się integracji Litwy, Łotwy i Estonii z UE i NATO. Decydenci rosyjscy zdając sobie sprawę z niemożności użycia konwencjonalnych środków militarnych dla zachowania rosyjskich wpływów, podjęli strategiczną decyzję o intensyfikacji działań w wymiarze informacyjnym³⁰.

Przełomowymi momentami warunkującymi podejmowane działania był konflikt na Ukrainie w 2014 roku, który znacząco wpłynął na dynamikę aktywności w środowisku informacyjnym. Podobny skutek odniosła podjęta w lipcu 2016 r. na szczycie w Warszawie państwa członkowskie NATO decyzja o wzmocnionej Wysuniętej Obecności (*enhanced Forward Presence – eFP*) NATO w Estonii, na Litwie, Łotwie oraz w Polsce. Realizacją tej decyzji była obecność na zasadzie rotacji czterech wielonarodowych grup batalionowych w Estonii, Łotwie, Litwie i Polsce³¹. Posunięcie to

²⁷ R. Thornton, *The Russian Military's New 'Main Emphasis' Asymmetric Warfare*, “The RUSI Journal”, Vol. 162 Iss. 4, 2017, s. 18-28.

²⁸ В. Герасимов, Ценность науки в предвидении, „Военно-промышленный курьер” 2013, nr 8, s. 2.

²⁹ W. Malendowski, *Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej w XXI wieku. Cele-zadania-kierunki działania*, Przegląd Strategiczny 2017, nr 10, s. 55-94.

³⁰ Christian Caryl, ‘If You Want to See Russian Information Warfare at its Worst, Visit These Countries,’ Washington Post, (5 April 2017), <https://www.washingtonpost.com/news/democracypost/wp/2017/04/05/if-you-want-to-see-russian-information-warfare-at-its-worst-visit-these-countries/>, (3.12.2019).

³¹ Szczyt NATO w Warszawie, który odbył się 8–9 lipca 2016 r., miał charakter przełomowy. Decyzje na nim podjęte były właściwą odpowiedzią na fundamentalną zmianę warunków bezpieczeństwa w bezpośrednim otoczeniu Sojuszu, w tym zwłaszcza na jego wschodniej flance, gdzie agresywna polityka Rosji stała się realnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa i stabilności państw członkowskich NATO. W Warszawie zdecydowano

miało na celu wzmocnienie pozycji odstraszającej i obronnej NATO oraz przypomnienie art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego o zbiorowej obronie, zgodnie z jego brzmieniem „atak na jednego jest atakiem na wszystkich”. Moskwa uznała decyzję szczytu w Warszawie za akt wrogi, prowokacyjny i nade wszystko niezgodny z interesami Federacji rosyjskiej. Odpowiedzią był wzrost rosyjskiej aktywności wojskowej w regionie Morza Bałtyckiego³² i równoległe zwiększenie intensywności działań w infosferze.

Priorytetową grupą odbiorców rosyjskich oddziaływań są mniejszości rosyjskojęzyczne tak zwani „rusofoni”. Stanowią oni znaczny odsetek mieszkańców Łotwy i Estonii, zaś w mniejszym stopniu – Litwy. Największy odsetek mniejszość ta zamieszkuje terytorium Łotwy – 35% mieszkańców” to ludność rosyjskojęzyczna. Podobnie sytuacja kształtuje się w Estonii, gdzie 29% populacji deklaruje przynależność do wspólnoty języka rosyjskiego. Najmniejszy odsetek etniczni Rosjanie stanowią na Litwie - jedynie 6% ludności, zaś odsetek wszystkich wspólnot narodowych, podatnych na wpływy rosyjskich mediów, szacowany jest na poziomie ok. 14–16%³³.

By móc skutecznie realizować interesy w regionie, państwo rosyjskie systematycznie zwiększa swoją obecność na bałtyckim rynku medialnym. Do flagowych projektów należą telewizja RT³⁴ i serwis informacyjny Sputnik³⁵. Główną platformą rosyjskiej walki informacyjnej są kontrolowane przez Kreml media funkcjonujące w przestrzeni informacyjnej, między innymi popularne, formalnie lokalne lub zarejestrowane w krajach Unii Europejskiej telewizje i liczne portale informacyjne i sieć czasopism.

Wciąż duże znaczenie ma telewizja, pozostając ważnym źródłem informacji, zwłaszcza dla starszego pokolenia, które w ograniczonym wymiarze korzysta z internetu. Rosjanie od 2005 roku są właścicielami prężnie działającej platformy telewizyjnej, koncernu *Baltic Media Alliance* (BMA). Flagowym produktem koncernu należącego do łotewskiego przedsiębiorcy Olegsa Solodovsa jest *Pierwyj Baltijskij Kanal* – PBK. W ramach tego kanału funkcjonują

o odejściu od koncepcji obrony terytorium państw członkowskich na wschodniej flance opartej na szybkim wzmocnieniu siłami sojuszniczymi, na rzecz koncepcji bazującej na wysuniętej obecności wojskowej sił sojuszniczych w tym regionie. Vide: P. Soloch, P. Pietrzak, *Szczyt NATO w Warszawie: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2016 / I–IV, s. 13-33.

³² M. A. Piotrowski, K. Raś, *Wzrost zagrożenia rosyjskiego w raportach bałtyckich służb specjalnych*, „Biuletyn PISM”, nr 44 (1394) 2016, https://www.pism.pl/files/?id_plik=22127 (15.12.2019).

³³ Dane według Population And Housing Censuses in Estonia, Latvia and Lithuania, Główny Urząd Statystyczny Litwy 2015, <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=19698> (30.11.2019).

³⁴ Nakłady finansowe rosyjskiego rządu na stację RT stale rosną, jej poziom techniczny, niczym nie różni się od tego znanego z CNN czy BBC. Russia Today ma budżet 2,5 mld zł rocznie. Dla porównania roczny budżet całego TVP to ok. 1,5 mld zł.

³⁵ Sputnik został uruchomiony w listopadzie 2014 r. Jako spółka zależna od państwowego przedsiębiorstwa Rossiya Segodnya, które zostało utworzone rok wcześniej. Rossiya Segodnya składa się z trzech głównych elementów: szanowanego niegdyś rosyjskojęzycznego serwisu informacyjnego RIA Novosti, serwisu radiowego Voice of Russia i Sputnik. Pomimo tego, że Rossiya Segodnya tłumaczy się jako „Rosja dziś”, przedsiębiorstwo nie jest oficjalnie powiązane z głównym rosyjskim ramieniem telewizyjnym w języku obcym, RT (dawniej Rosja dziś). Ale obie organizacje mają wspólnego głównego redaktora, Margaritę Simonyan, co wskazuje na wyraźny zbieżność poglądów i metod. Sputnik to internetowy serwis informacyjny działający w 35 językach, od abchaskiego po wietnamski.

trzy redakcje narodowe (litewska, łotewska i estońska), które przygotowują programy dedykowane dla poszczególnych państw³⁶.

W centrum zainteresowania jest jednak wirtualna przestrzeń informacyjna. Od 2016 r. sponsorowany przez Kreml Sputnik News dostępny jest we wszystkich trzech językach bałtyckich³⁷. Ważnym kanałem przekazu są prokremlowskie strony internetowe w tym NewsBalt redagowany w języku rosyjskim. Ten serwis informacyjny ma również specjalną sekcję zorganizowaną wokół tematu „Miękka okupacja USA Polski i państw bałtyckich” (*Мягкая оккупация США Польши и Прибалтики*)³⁸. Podobnie portal Rubaltic, który również posiada sekcje: „Państwa bałtyckie w NATO” oraz „Rusofobia”³⁹.

KLUCZOWE NARRACJE

Autorzy raportu z *Center for European Policy Analysis* (CEPA) nie mają wątpliwości, że ta wzmożona obecność, nosi znamiona zorganizowanej dezinformacji. Rosyjska kampania w Europie Środkowo-Wschodniej wykorzystuje antyestablishmentowe nastroje, aby zdyskredytować zachodnie rządy i instytucje, takie jak Unia Europejska i NATO. Potwierdzono istnienie maszyny medialno – tabloidowej, której elementem napędowym jest „Sputnik” służącej do przepływu dezinformacji i rozprzestrzeniania prorosyjskiego przekazu⁴⁰.

Według badań przeprowadzonych przez *Atlantic Forensic Research Lab* (DFRL) w *Atlantic Council*, rosyjskojęzyczne media promowały kilka kluczowych negatywnych narracji, która nasiliły się w związku z lokowaniem wojsk NATO na terytorium Estonii, na Litwie, Łotwie oraz w Polsce. W krytycznym okresie między lutym a marcem 2017 r., zaobserwowano cztery najczęstsze narracje. Po pierwsze „państwa bałtyckie są paranoiczne i lub rusofobiczne”, po drugie „NATO jest niepożądane lub wojska NATO to okupanci” po trzecie „NATO nie jest w stanie chronić państw bałtyckich” i czwarte: działania NATO są agresywne”. Uwagę zwraca wewnętrzna sprzeczność promowanych przekazów. Państwa bałtyckie są jednocześnie

³⁶ A. Król, *Rosyjska wojna informacyjna w państwa bałtyckich – zasoby i kierunki*, „Warsaw Institute Review”, <https://warsawinstitute.org/pl/rosyjska-wojna-informacyjna-w-panstwa-baltyckich-zasoby-kierunki/>, (12.12.2019).

³⁷ *Winning the Information War Redux . Techniques and Counterstrategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*, April 2017, CEPA.; NATO Stratcom ‘Internet Trolling as a Tool of Hybrid Warfare: The Case of Latvia’ (2016), <http://www.stratcomcoe.org/internet-trolling-hybrid-warfare-tool-case-latvia-0> (12.20.19), Benas Gerdziunas, ‘Baltics Battle Russia in Online Disinformation War,’ Deutsche Welle 8 October 2017, <http://www.dw.com/en/baltics-battle-russia-in-online-disinformation-war/a-40828834>. (12.20.19). Vide: też. Christian Caryl, ‘If You Want to See Russian Information Warfare at its Worst, Visit These Countries,’ Washington Post, (5 April 2017), <https://www.washingtonpost.com/news/democracypost/wp/2017/04/05/if-you-want-to-see-russian-information-warfare-at-its-worst-visit-these-countries> (1.12.2019).

³⁸ NewsBalt, Тема: Мягкая оккупация США Польши и Прибалтики. <http://newsbalt.ru/subject/soft-occupation-usa/> (1.12.2019).

³⁹ Rosyjski RuBaltic.ru rozpoczął publikowanie artykułów w języku polskim, które prezentują wizję sytuacji w Polsce zgodną z rosyjskimi interesami. Vide: A. Mierzyńska, *Uwaga! Nowa tuba Kremla. Pisz o ukraińskich gettach w Polsce, rosnącej przestępczości i rządach rusofobów*, 16 listopada 2019, <https://oko.press/uwaga-nowa-tuba-kremla/> (14.12.2019); vide: <https://pl.rubaltic.ru/>.

⁴⁰ *Winning the Information War Redux . Techniques and Counterstrategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*, April 2017, CEPA.; NATO Stratcom ‘Internet Trolling as a Tool of Hybrid Warfare: The Case of Latvia’ (2016), <http://www.stratcomcoe.org/internet-trolling-hybrid-warfare-tool-case-latvia>

rusofobiczne i niechętnie wobec NATO, a Sojusz bezbronny (i nie obroni swych sojuszników) i jednocześnie agresywny w regionie. Ta niespójność podważa intencję przekazu i może osłabić jego skuteczność.

Z danych zebranych przez DFRL wynika, że poziom rosyjskiego zaangażowania w przestrzeni medialnej jest najwyższy w Estonia i na Łotwie, mniejszy na Litwie. Jest to jak najbardziej zrozumiałe, ze względu na strukturę narodowościową i wielkość populacji rusofonów. Stosunkowo niewielka mniejszość rosyjska na Litwie powoduje, że Rosjanie stosują inną kombinację narracji, skupionych wokół dychotomii „my kontra oni”, „tradycyjne wartości litewskie i zdemoralizowany Zachód, nie rezygnując z retoryki antynatowskiej. W jednym z artykułów opublikowanych na portalu NewsBalt podważa się poparcie Litwinów dla obecności wojsk NATO na terytorium Litwy. W artykule krytykuje się wiarygodność ankiety, w której stwierdzono, że 81% respondentów popiera obecność wojsk NATO w ich kraju. Uznano, że w badaniu rażąco zawyżono poparcie i podkreślano, że obecność obcych wojsk na terytorium Litwy jest niezgodne z konstytucją⁴¹.

Obiektem bezpośrednich medialnych ataków stali się żołnierze NATO stacjonujący w regionie. Symptomatycznym przykładem była informacja przesłana pocztą elektroniczną do przewodniczącego parlamentu litewskiego a później zamieszczona na blogu „auraspres.wordpress.com” o gwałcie jakiego mieli się dopuścić niemieccy żołnierze na nieletniej dziewczynie w Jonawie na Litwie. Historia wpisywała się w narrację o niebezpiecznych i brutalnych żołnierzach NATO. Nadawca zasugerował, że oficjalne kanały informacyjne celowo nie przekazywały informacji o zdarzeniu⁴². Litewskie organy ścigania nie potwierdziły zaistnienia zdarzenia, a blog wydaje się, że został stworzony właśnie dla tego postu i przestał istnieć⁴³. Bohaterem fikcyjnej informacji tzw. „fake newsa” niemiecki dowódca batalionu eFP w języku litewskim – Christoph Huber – był rosyjskim agentem. Opublikowane zdjęcie, dowódcy batalionu Hubera, na Placu Czerwonym, było w rzeczywistości zmanipulowaną, za pomocą programu Photoshop fotografią francuskiego astronauty Thomasa Pesqueta⁴⁴.

Fałszywą historię odnoszącą się do żołnierzy natowskich odnotowano również na Łotwie. Żołnierze ci mieli nosić ze sobą naładowane pistolety. Opowieść została podjęta przez co najmniej dziesięć rosyjskojęzycznych kanałów, w tym Regnum Belarus, które głosiło, że „Żołnierze NATO na Łotwie będą się przemieszczać z naładowaną bronią”. Radio Sputnik Łotwa również rozpowszechniło tę historię w artykule reprodukowanym przez RIA

⁴¹ I. Sprinģe, S. Jemberga, *Sputnik's Unknown Brother*, Re:Baltica; <http://en.rebaltica.lv/2017/04/sputniks-unknown-brother/> (20.12.2019).

⁴² *Lithuania looking for source of false accusation of rape by German troops*, reuters.com; <http://www.reuters.com/article/us-lithuania-nato-idUSKBN15W1JO> (17. 12 2019).

⁴³ *Russia uses fake rape stories to create hostility to NATO troops*, <https://www.stopfake.org/en/russia-uses-fake-rape-stories-to-create-hostility-to-nato-troops/> (2.12.2019).

⁴⁴ *NATO troops in Lithuania targeted with fake news again*, <https://lithuaniatribune.com/nato-troops-in-lithuania-targeted-with-fake-news-again/> (30.11.2019).

Novosti⁴⁵. Żołnierze NATO byli obiektem akcji podejmowanych przez rosyjskich hakerów. W wyniku jednego z takich ataków, którego ofiarą padła jedna z bałtyckich agencji informacyjnych - BNS, opublikowano treść, dotyczącą zatrucia żołnierzy NATO na Łotwie iperytem. (gazem bojowym z czasów I wojny światowej)⁴⁶.

Istotnym instrumentem kreowania przekazów korzystnych dla strategicznych celów rosyjskiej polityki zagranicznej są automatycznie tworzone treści, które obejmują kombinację publikacji mediów, spamu i materiałów stricte politycznych przez tzw. boty. Autorzy Raportu NATO Strategic Communications Center of Excellence pt. *Robotrolling* opublikowanego w 2018 roku, potwierdzają, że za prowadzonymi na popularnej platformie Twitter konwersacjami o sprawach związanych z NATO stoją boty, rozmawiające z innymi botami, promując treści osób trzecich oraz boty stopniowo budujące bardziej wiarygodne profile⁴⁷.

PODSUMOWANIE

Opisana zdarzenia medialne stanowią jedynie niewielką egzemplifikację rosyjskiej ofensywy informacyjnej atakującej NATO w państwach bałtyckich. Cele, instrumenty i mechanizmy oddziaływania są jednak bardzo czytelne. Rosja realizuje strategię odzyskania mocarstwowej pozycji w nowym koncercie mocarstw. Musi dezintegrować Zachód, podważać spójność wspólnoty euroatlantyckiej wszelkimi dostępnymi środkami. NATO stało się w sposób naturalny obiektem zabiegów o charakterze propagandowym. Celem ataków stały się elity rządzące, jako prozachodnie, a co najistotniejsze współpracujące z „władzą okupacyjną” i akceptujące „półkolonizację”⁴⁸.

Obecność diaspory rosyjskiej utożsamiana jest ze swoistym przyzwoleniem na ingerencję i intensywną medialną obecność. Rosji sprzyja rozwój nowoczesnych technologii informacyjnych, upowszechnienie mediów elektronicznych, mediów społecznościowych, które są opanowane przez armię opłacanych trolli, spenetrowane przez boty i blogerów wspierających rosyjską antyzachodnią narrację, a także hakerów działających na rzecz Rosji w cyberprzestrzeni. I to Rosja zdobywa na tym polu przewagę konkurencyjną⁴⁹. Głównym celem jest podsycanie strachu, niepewności, niezadowolenia społecznego i wreszcie przekonanie Litwinów, Łotyszy i Estończyków, że członkostwo w NATO ma negatywny wpływ na stan bezpieczeństwa,

⁴⁵ Podobnie jak w przypadku wielu „fake newsów”, historia ta zawierała w sobie częściowo prawdziwe elementy. Łotewskie władze zatwierdziły poprawkę prawną zezwalającą siłom NATO na przekroczenie granicy państwa z uzbrojeniem, w celu przyspieszenia wszelkich działań wzmacniających. Jednak, jak wyjaśniło łotewskie Ministerstwo Obrony nie jest to jednoznaczne z możliwością, nie pozwoliło im to na obejście uzbrojenia.

⁴⁶ BNS, Īsilaužimas: ģ BNS sistēmā ģ keltamēlaginga ģ zinģia, delfi.lt; <http://www.delfi.lt/news/daily/demaskuok/isilauzimas-i-bns-sistema-ikelta-melaginga-zinia.d?id=74346612>.

⁴⁷ NATO Strategic Communications Center of Excellence (2018): *Robotrolling*, 2018/1, <https://www.stratcomcoe.org/robotrolling-20181> (9.12.2019).

⁴⁸ Russian's footprint in the Nordic – Baltic information environment Report 2016/2017, www.stratcomcoe.org/russias-footprint-nordic-baltic-information-environment (10.12.2019)

⁴⁹ N. Maliukevičius, *Tools of destabilization: Kremlin's media offensive in Lithuania*, „Journal on Baltic Security” Vol 1, Issue 1, 2015, s. 123.

generując więcej zagrożeń niż szans⁵⁰. Przełomowymi momentami warunkującymi intensywność aktywności Rosjan był wybuch konfliktu na Ukrainie w 2014 roku i wreszcie wdrożenie od 2016 r. wzmocnionej Wysuniętej Obecności NATO w regionie. Infoofensywa nabrała cech kompleksowej polityki państwowej.

BIBLIOGRAFIA

- Bērziņš Janis. 2015. Russia's new generation warfare in Ukraine: implications for Latvian defense policy, Policy Paper no 02, April 2014: 1-15.
- Białokórski Robert. 2016. Cyberprzestrzenny wymiar polityki bezpieczeństwa i obrony Federacji Rosyjskiej, [w:] Polska – Rosja. Polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Kontynuacja i zmiana, red. M. Kaszuba, M. Minkina, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo- Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce: 13-30.
- Ciborowski Leopold. 1999. Walka informacyjna. Toruń: Europejskie Centrum Edukacyjne.
- Darczewska Jolanta. 2018. „Środki aktywne jako rosyjska agresja hybrydowa w retrospekcji. Wybrane problemy”. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego* 18/18 : 40-61.
- Darczewska Jolanta. 2015. Diabeł tkwi w szczegółach. Wojna informacyjna w świetle doktryny wojennej Rosji, Punkt widzenia, nr 50, Warszawa.
- Galeotti Mark. 2019. Russian Political Warfare: moving beyond the hybrid, London: Routledge.
- Giles Keir. 2018. Moscow Rules: What Drives Russia to Confront the West/ Insights: Critical Thinking on International Affairs.
- Giles Keir. 2016. Handbook of Russian Information Warfare, Fellow Monograph Research Division NATO Defense College, nr 9, Rome.
- Herpen van Marcel. 2015. Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Kaszuba Malina. 2017. W uścisku Moskwy. Obszar poradziecki. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM.
- Kenez Peter. 1995. The birth of the propaganda state: Soviet methods of mass mobilization, 1917-1929. Cambridge University Press.
- Kupiecki Robert, Menkiszak Marek. 2018. Stosunki NATO – Federacja Rosyjska w świetle dokumentów. Warszawa: Previous Next.
- Malendowski Włodzimierz. 2017. „Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej w XXI wieku. Cele-zadania -kierunki działania”. *Przegląd Strategiczny* nr 10 : 55-88.
- Maliukevičius Nerius. 2015. “Tools of destabilization: Kremlin's media offensive in Lithuania”. *Journal on Baltic Security* Vol 1, Issue 1 : 117-127.
- Mitrochin Wasilij. 2002. KGB Lexicon: The Soviet Intelligence Officer's Handbook. London: Routledge.

⁵⁰ Osobnym zagadnieniem badawczym jest skuteczność prowadzonych działań. Zdaniem litewskich, łotewskich i estońskich badaczy, podatność na wpływ oddziaływań propagandowych, zależy nie tylko od pochodzenia etnicznego odbiorcy, ale również od statusu społecznego i dochodów. Najbardziej podatna jest ludność zamieszkująca regiony, z dużymi skupiskami ludności rosyjskojęzycznej i najniższymi dochodami. Dla tej grupy społeczeństwa Władimir Putin oraz Federacja Rosyjska jawi się jako jedyny czynnik dający szansę na poprawę własnej sytuacji życiowej, której oni sami zmienić nie potrafią. Vide: J. Dougherty, R. Kaljurand, *Estonia's Virtual Russian World*: *The Influence of Russian Media on Estonia's Russian Speakers*; https://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Jill_Dougherty_Riina_Kaljurand_Estonia_s_Virtual_Russian_World_.pdf (9.12.2019).

- Szpyra Ryszard. 2003. *Militarne operacje informacyjne*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
- Soloch Paweł, Pietrzak Paweł. 2016. „Szczyt NATO w Warszawie: uwarunkowania, rezultaty, wnioski dla Polski”. *Bezpieczeństwo Narodowe I–IV* : 13-33.
- Thornton Rob. 2017. „The Russian Military’s New ‘Main Emphasis’ Asymmetric Warfare”. *The RUSI Journal*, Volume 162 Issue 4 : 18-28.
- Włodkowska-Bagan Agata. 2017. „Kultura strategiczna Rosji”. *Sprawy Międzynarodowe* nr 3: 33-54
- Włodkowska-Bagan Agata. 2017. „Polityka Rosji na obszarze poradzieckim”. *Wschodni Rocznik Humanistyczny* t. 14, nr 3 : 61-87.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Active Measures: A Report on the Substance and Process of Anti-U.S. Disinformation and Propaganda Campaigns. 1986, <http://insidethecoldwar.org/sites/default/files/documents.pdf>.
- Caryl Christian. 2017. ‘If You Want to See Russian Information Warfare at its Worst, Visit These Countries,’ *Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/news/democracypost/wp/2017/04/05/if-you-want-to-see-russian-information-warfare-at-its-worst-visit-these-countries/pdf>.
- Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.Html> [Strategija natsional’noj bezopasnosti Rossijskoj Federatsii do 2020 goda, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.Html>].
- Dougherty Jill, Kaljurand Riina. 2015. Estonia’s „Virtual Russian World”: The Influence of Russian Media on Estonia’s Russian Speakers, https://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Jill_Dougherty_Riina_Kaljurand_Estonia_s_Virtual_Russian_World_.pdf.
- Доктрина информационной безопасности Российской Федерации, <http://www.scrf.gov.ru/documents/5.Html> [Doktrina informatsionnoj bezopasnosti Rossijskoj Federatsii, <http://www.scrf.gov.ru/documents/5.Html>].
- Концептуальные взгляды на деятельность Вооруженных Сил Российской Федерации в информационном пространстве, <http://ens.mil.ru/science/publications/more.htm?id=10845074@cmsArticle> [Kontseptual’nyje vzgljady na dejatel’nost Voruzhennykh Sil Rossijskoj Federatsii, <http://www.scrf.gov.ru/documents/5.Html>].
- Internet Trolling as a hybrid warfare tool: the case of Latvia. 2016. NATO Stratcom, <http://www.stratcomcoe.org/internet-trolling-hybrid-warfare-tool-case-latvia-0.pdf>.
- Król Aleksander. 2017. Rosyjska wojna informacyjna w państwa bałtyckich – zasoby i kierunki, *The Warsaw Institute Review*, <https://warsawinstitute.org/pl/rosyjska-wojna-informacyjna-w-panstwa-baltyckich-zasoby-kierunki/>.
- Lithuania looking for source of false accusation of rape by German troops, *reuters.com*, <http://www.reuters.com/article/us-lithuania-nato-idUSKBN15W1JO>.
- NATO troops in Lithuania targeted with fake news again, <https://lithuaniantribune.com/nato-troops-in-lithuania-targeted-with-fake-news-again/>.
- Piotrowski Marcin Andrzej, Raś Kinga. 2016. Wzrost zagrożenia rosyjskiego w raportach bałtyckich służb specjalnych. „Biuletyn PISM”, nr 44 (1394), https://www.pism.pl/files/?id_plik=22127.Pdf.

- Robotrolling NATO Strategic Communications Center of Excellence. 2018. 2018/1, <https://www.stratcomcoe.org/robotrolling-20181.pdf>.
- Russia uses fake rape stories to create hostility to NATO troops, <https://www.stopfake.org/en/russia-uses-fake-rape-stories-to-create-hostility-to-nato-troops/>.
- Russian's footprint in the Nordic – Baltic information environment Report 2016/2017, www.stratcomcoe.org/russias-footprint-nordic-baltic-information-environment.Pdf.
- Sprīģe Inga, Jemberga Sanita, Sputnik's Unknown Brother, Re:Baltica; <http://en.rebaltica.lv/2017/04/sputniks-unknown-brother/>.
- Winning the Information War Redux. Techniques and Counterstrategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe. 2017. CEPA, https://cepa.ecms.pl/files/?id_plik=4803.
- Военная доктрина Российской Федерации, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461.Pdf
[Voennaja doktrina Rossijskoj Federatsii, http://news.kremlin.ru/ref_notes/461.Pdf].
- Военная доктрина Российской Федерации, <http://www.scrf.gov.ru/documents/18/129.html>
[Voennaja doktrina Rossijskoj Federatsii, <http://www.scrf.gov.ru/documents/18/129.html>].